



# NORGES HØYESTERETT

Den 19. juni 2013 avsa Høyesterett dom i

**HR-2013-01302-A, (sak nr. 2013/224), straffesak, anke over dom,**

A (advokat Frode Sulland)

mot

Den offentlige påtalemyndighet (førstestatsadvokat Geir Fornebo)

## STEMMEGIVNING :

- (1) Dommer **Normann**: Saken gjelder anke over dom for overtredelse av straffeloven § 219. Den reiser blant annet spørsmål om anvendelsen av bestemmelsen i et tilfelle der det utelukkende er utøvet psykisk, men ikke fysisk vold.
- (2) Ved tiltalebeslutning 26. januar 2012 satte statsadvokatene i Nordland A under tiltale for overtredelse av straffeloven § 219 første ledd. Grunnlaget var beskrevet slik:

"I perioden høsten 2008 til høsten 2010, på felles bopel i X i Y, og/eller andre steder, har han jevnlig og ved gjentatte anledninger psykisk trakassert og opptrådt voldelig overfor samboeren B. Den fysiske volden har blant annet bestått i at han har slått og klorethenne i ansiktet. Den psykiske trakasseringen har bestått i at han har snakket nedsettende til henne og hatt en kommanderende og kontrollerende atferd og vært utagerende. Han har blant annet:

- satt seg foran henne, kjeftet og avhørt henne i flere timer,
  - hentet et glass med medisiner og satt det foran henne og oppfordret henne til å ta en overdose,
  - uttrykt ønske om å brenne henne på et bål, leie henne ut til andre menn som hore, mv.
- Videre har han i forbindelse med seksuell kontakt med B fått henne til å gjøre aktiviteter hun ikke ønsket, bundet henne fast, festet klyper med vekter på brystene og tatt bilder av henne."

- (3) Tiltalen gjaldt også en mindre alvorlig overtredelse av våpenloven § 33 første ledd første punktum, jf. tredje ledd, jf. § 27a første ledd.
- (4) Vesterålen tingrett avsa 11. mai 2012 dom med slik domsslutning:
- "A, født 28.01.1971, dømmes for overtredelse av straffeloven § 219 første ledd og våpenloven § 33 første ledd første punktum jf. tredje ledd jf. § 27 a første ledd, til fengsel i ni måneder, jf. straffeloven § 63 annet ledd.**
- A, født 28.01.1971, dømmes til å tåle inndragning av:**
- En rifle av merke Carl Gustav med tilhørende ammunisjon
  - En hagle av merke Lanber med tilhørende ammunisjon
  - Ett kombinertvåpen av merke Baikal Taga med tilhørende ammunisjon.
- A, født 28.01.1971, dømmes til å betale oppreisning til B med kr 50 000 – femtitusen kroner.**
- Han dømmes videre til å betale sakskostnader med kr 4 000 – firetusen kroner."**
- (5) Tingretten fant det ikke bevist at tiltalte hadde utøvet vold mot fornærmede eller tvunget henne til å gjennomføre seksuelle handlinger mot hennes vilje, men at han hadde mishandlet henne psykisk gjennom samlivet, og at vilkårene for domfellelse etter straffeloven § 219 var oppfylt.
- (6) A anket til lagmannsretten over bevisbedømmelsen og lovanvendelsen for så vidt gjaldt tiltalens post I og oppreisningserstatningen, subsidiært over straffutmålingen.
- (7) Hålogaland lagmannsretts dom 22. november 2012 har slik domsslutning:
- "1. A, f. 28.01.1971, dømmes for overtredelse av straffeloven § 219 første ledd og det forhold som er pådømt ved Vesterålen tingretts dom av 11.05.2012, til fengsel i 8 – åtte – måneder.**
- 2. A betaler til B 50.000 – femtitusen – kroner, innen 2 – to – uker fra forkynnelsen av lagmannsrettens dom."**
- (8) Lagmannsretten fant som tingretten bare bevist psykisk mishandling, og fastsatte under dissens straffen til fengsel i åtte måneder. Én meddommer mente at straffen burde settes til fengsel i seks måneder.
- (9) A har anket til Høyesterett. Anken gjelder saksbehandlingen, rettsanvendelsen og straffutmålingen. Det er også begjært ny behandling av det sivile kravet. Fra påtalemyndighetens side er det tatt forbehold om at det kunne bli aktuelt å nedlegge påstand om strengere straff dersom straffutmålingsanken ble tillatt fremmet. Ved Høyesteretts ankeutvalgs beslutning 8. mars 2013 ble anken tillatt fremmet.
- (10) *Jeg er kommet til at anken over saksbehandlingen fører frem.*
- (11) A og B giftet seg i 2005. Det ble opplyst under forhandlingene for lagmannsretten at de har undertegnet skilsmissepapirer. A har to mindreårige barn fra et tidligere forhold som varte i 11 år, og to barn med fornærmede, født i 2007 og 2008. Han er uføretrygdet fra 2009, oppga for lagmannsretten en årsinntekt på cirka 350 000 kroner og er under

offentlig gjeldsordning. Hans tidligere samboer forklarte for lagmannsretten at hun mot slutten av forholdet anmeldte ham for mishandling, men denne saken ble senere henlagt.

- (12) Tiltalte er av seksuell legning BDSM-er eller sadomasochist. BDSM står for "Bondage and Discipline, Dominance and Submission, Sadism and Masochism", jf. brosjyren "BDSM. Berikende samspill" utgitt av SMil Norge med støtte fra Helsedirektoratet.
- (13) Fornærmede har – i tillegg til de to barna med tiltalte – en datter født i 1998 fra et tidligere forhold. Oppveksten var vanskelig for fornærmede, og hun har hatt problemer med å styre egen økonomi. Det fremgår av lagmannsrettens dom at hun har et eksplosivt temperament, "kort lunte".
- (14) Tiltalte og fornærmede inngikk 16. mai 2005 en såkalt "Slavekontrakt mellom Slavetøs og Herre". Fra denne er følgende sitert i lagmannsrettens dom:
- "Da begge har en seksuell legning av type beskrevet som BDSM og ønsker å leve ut dette, er denne kontrakt utformet i og for begge interesse."**
- (15) Fornærmede forklarte i lagmannsretten at hun ikke var kjent med BDSM før hun traff tiltalte, men at hun syntes det var "spennende", og at hun likte mye av det BDSM innebærer.
- (16) Grunnlaget for tiltalebeslutningen omfatter fysisk vold. I ankeforhandlingene for lagmannsretten og tingretten ble dette konkretisert til tre hendelser.
- (17) Det første forholdet har lagmannsretten beskrevet slik:
- "Den første hendelsen høsten 2008, nesten tre år ut i ekteskapet, skal ha bestått i at tiltalte veivet til fornærmede med en jakke som traff henne i ansiktet og skal ha påført henne smerte. Ved samme hendelse skal hun ha klort tiltalte i ansiktet slik at han fikk to sår. ... For lagmannsretten er det tilstrekkelig å konstatere at hendelsen var resultat av en reell krangel og at provokasjon og retorsjon utligner hverandre, jf. straffeloven § 228 tredje ledd."**
- (18) Når det gjaldt den andre hendelsen, skal denne ha skjedd noen måneder senere, på nyåret 2009. Lagmannsretten konkluderte her med at det ikke var ført tilstrekkelig bevis for at legemskrenkelse hadde funnet sted.
- (19) Den tredje hendelsen skal ha funnet sted våren 2010, mer enn ett år senere. Igjen var det enighet om at tiltalte og fornærmede hadde kranglet. Om denne episoden heter det i lagmannsrettens dom:
- "Hun har forklart at han tok hardt tak i armen hennes, og dyttet henne inn i en høyttaler slik at hun fikk blått øye og blåmerker på armen. Han mener hun fløy på ham gjentatte ganger, og at han prøvde å dytte henne vekk. De er enige om at hun deretter løftet et blomsterbord av jern som hun rettet mot tiltalte. Lagmannsretten er også for denne hendelsen blitt stående ved at det ikke er ført tilstrekkelig bevis for at han har påført henne en legemskrenkelse."**
- (20) Lagmannsretten kom til at det heller ikke var ført bevis for straffbare seksuelle overgrep, men at fornærmede opplevde det seksuelle samlivet mer og mer fornedrende og slitsomt sammen med alle de daglige gjøremålene hun måtte ta seg av.

- (21) Det sentrale i saken er etter dette den psykiske mishandlingen.
- (22) Forsvareren har prinsipielt gjort gjeldende at lagmannsrettens bevisresultat ikke rammes av straffeloven § 219 første ledd, og at tiltalte derfor må frifinnes. Subsidiært er det gjort gjeldende at domsgrunnene ikke er tilstrekkelige til å prøve lovanvendelsen.
- (23) Jeg ser først på i hvilken utstrekning straffeloven § 219 rammer psykisk mishandling.
- (24) Straffeloven § 219 første ledd har følgende ordlyd:
- "Den som ved å true, tvinge, begrense bevegelsesfriheten til, utøve vold mot eller på annen måte krenke, grovt eller gjentatt mishandler**  
a) **sin tidligere eller nåværende ektefelle ..."**
- (25) Spørsmålet om bestemmelsens anvendelse for de tilfeller vår sak gjelder, må bedømmes på grunnlag av en fortolkning av handlingsalternativet "på annen måte ... grovt eller gjentatt mishandler". Ordlyden er ikke til hinder for å anvende bestemmelsen på psykisk mishandling.
- (26) Tiltalen i vår sak gjelder perioden høsten 2008 til høsten 2010, men lagmannsretten fant det bevist at krenkelsene mot fornærmede tok til allerede da ekteskapet ble inngått i 2005, og så ved straffutmålingen også hen til perioden fra våren 2005 til våren 2008, jf. straffeprosessloven § 38 og Bjerke, Keiserud, Sæther, Straffeprosessloven Kommentartutgave, 4. utgave side 131 note 7 til § 38. For deler av den aktuelle perioden hadde straffeloven § 219 en annen ordlyd, men det fremgår av forarbeidene at den nye ordlyden er en videreføring av gjeldende rett, jf. Ot.prp.nr. 113 (2004–2005) side 45. Jeg finner det derfor ikke nødvendig å gå nærmere inn på bestemmelsen slik den lød før endringen.
- (27) Av forarbeidene fremgår at også psykisk mishandling rammes. I forbindelse med endringene i straffeloven i 2006 gikk riktignok enkelte høringsinstanser mot at straffebudet skulle ramme psykisk mishandling. Det ble blant annet fremhevet at det er svært vanskelig å ta stilling til hva som naturlig skal falle inn under begrepet psykisk vold, og at dette blir vanskelig å dokumentere i rettslige sammenhenger, med mindre man avgrenser tydelig hva det dreier seg om. Departementet delte ikke denne bekymringen og viste dessuten til at denne type krenkelser allerede var straffbare etter straffeloven § 219, jf. Ot.prp. nr. 113 (2004–2005) side 40.
- (28) En slik forståelse er videre lagt til grunn i rettspraksis, selv om mishandlingen i de saker Høyesterett hittil har hatt til behandling, også har omfattet fysisk vold, se for eksempel Rt. 2010 side 949 avsnitt 24 og Rt. 2013 side 329 avsnitt 12 og 14.
- (29) Det er etter dette klart at også psykisk vold i hele den perioden saken gjelder, kan rammes av straffeloven § 219. Spørsmålet blir hvor den nedre grensen for overtredelse av § 219 første ledd går, der volden utelukkende er av psykisk art.
- (30) Ren psykisk vold må i likhet med fysisk vold – for å være straffbar etter § 219 – anta form av mishandling. Kjerneområdet for bestemmelsen er ifølge forarbeidene "den vedvarende og gjentakende krenkelsen og mishandlingen av den nærstående", jf. Ot.prp. nr. 113 (2004–2005) side 37. Karakteren av voldshandlingen er altså i seg selv ikke avgjørende. Bestemmelsen retter seg mot den som "grovt eller gjentatt mishandler". Det

"sentrale er i hvilken grad disse danner et mønster som resulterer i at den som rammes må leve under et 'regime' preget av kontinuerlig utrygghet og frykt for vold", jf. Rt. 2010 side 129 avsnitt 21. Selv om disse uttalelsene særlig tar sikte på fysisk vold, eller en kombinasjon av fysisk og psykisk vold, mener jeg at de også passer for rent psykiske krenkelsers. Når bestemmelsen, som nevnt, også rammer mishandling som er av rent psykisk art, må det for øvrig være tilstrekkelig at frykten for fremtiden er begrenset til å gjelde nye psykiske krenkelsers.

(31) Men bestemmelsen rammer ikke enhver kritikkverdig atferd, heller ikke om den er gjentakende. Ordlyden "mishandling" viser at § 219 bare omfatter de mer kvalifiserte forhold, jf. Rt. 2013 side 329 avsnitt 13. Etter mitt syn skal det en god del mer til i en sak som gjelder psykisk mishandling enn der voldsutøvelsen er både fysisk og psykisk.

(32) Lagmannsretten beskriver den psykiske mishandlingen slik:

**"Til den konkrete utformingen av tiltalebeslutningen, nevner lagmannsretten at det finnes bevist at tiltalte ved minst en anledning natterstid insisterte på at fornærmede skulle stå opp, og at hun da ble sittende naken på en stol i stuen mens tiltalte skjelte henne ut over lang tid. Vedrørende strekpunktet om oppfordring til overdose, bemerkes at episoden skjedde i tilknytning til bruddet mellom de to som følge av fornærmedes utroskap. Lagmannsretten finner ikke bevist at det ble avgitt noen reell trussel.**

**Men lagmannsretten finner bevist at tiltalte fra han kom sammen med fornærmede, bevisst og planmessig har bygget ut sin totalt dominerende posisjon og kontroll, gjennom seksualliv, døgnrytme og forventning om å bli betjent i alle praktiske og seksuelle forhold, pengestyring, stadig nedbrytende omtale av typen 'du er for tjukk', 'for dum', 'for lite sexy', 'din horetøs' og ulike trusler; f.eks. til fornærmedes datter av typen 'hvis du ikke gjør slik, så dreper jeg kattene dine', hvilket han også gjorde.**

**Hos fornærmede førte dette til utrygghet og redsel, svekket selvbilde og endring fra å være utadvendt og relativt glad, til å bli mer innesluttet og tilbaketrukket fra omverdenen. Hos fornærmedes datter skapte det angst for hva som kunne komme til å skje med moren og småsøsknene og til egen angst for tiltalte. Det vises til avspilt videoavhør som også er fremlagt som utskrevet tekst. Det er ikke påvist narkotikabruk hos fornærmede før hun kom sammen med tiltalte. Under ekteskapet røykte de ofte hasj i forbindelse med sex; hun har forklart fordi dette gjorde henne mer medgjørlig i forhold til tiltaltes seksuelle ønsker. I BDSM brosjyren advares i klartekst mot bruk av hasj ved utøvelse av slik sex. Etter samlivsbruddet har fornærmede fått alvorlige rusproblemer. Barnevernet har overtatt omsorgen for hennes tre barn."**

(33) Lagmannsrettens konkluderer på bakgrunn av dette slik:

**"Som følge av tiltaltes og fornærmedes karaktertrekk kunne saksforholdet i utgangspunktet fremstå som et resultat av et forferdelig ekteskap som skyldtes to likeverdige parter som ikke skulle ha giftet seg med hverandre. Men bevisførselen har vist at tiltalte med vitende og vilje har skapt et regime preget av utrygghet og stadig frykt for vold; både psykisk og fysisk, selv om det altså ikke er ført bevis for konkrete fysiske overgrep."**

(34) Spørsmålet blir om domsgrunnene gir et tilstrekkelig grunnlag for å prøve lagmannsrettens lovanvendelse.

(35) Av det jeg har gjengitt fra lagmannsrettens dom, fremkommer at lagmannsrettens konklusjon var at tiltalte "med vitende og vilje har skapt et regime av utrygghet og stadig frykt for vold, både fysisk og psykisk". Dette er en gjengivelse av uttalelsene i Rt. 2010

side 129, som jeg tidligere har sitert. I dette ligger at lagmannsretten har funnet det bevist at den psykiske mishandlingen har skjedd ofte, idet lovens § 219 retter seg mot den som "grovt eller gjentatt mishandler".

- (36) I dommen er det bare vist til én konkret hendelse av psykisk vold; nemlig at tiltalte "ved minst en anledning natterstid insisterte på at hun skulle stå opp, og at hun da ble sittende naken på en stol i stuen mens tiltalte skjelte henne ut over lang tid." Det kan etter omstendighetene ikke utelukkes at enkelthandlinger er alvorlige nok til å rammes av bestemmelsen, jf. Rt. 2011 side 34 avsnitt 21 og 24. Men jeg forstår domspremissene slik at denne hendelsen alene ikke er funnet tilstrekkelig til at tiltaltes atferd omfattes av bestemmelsen. Dette er jeg enig i.
- (37) Det fremgår av dommen at det regime som tiltalte skapte, og som etter dette blir det avgjørende i saken, også var preget av frykt for *fysisk vold*. Når lagmannsretten samtidig kom til at det ikke var ført bevis for fysiske overgrep, fremstår det som uforklart hva som danner grunnlaget for vurderingen av fornærmedes frykt for fremtidige fysiske voldshandlinger.
- (38) Som grunnlag for domfellelsen for psykisk mishandling, har lagmannsretten tillagt vekt at tiltalte "har bygget ut sin totalt dominerende posisjon og kontroll" blant annet gjennom seksualliv. Som jeg har vært inne på, kom lagmannsretten til at det ikke var ført bevis for straffbare seksuelle overgrep. På denne bakgrunn og særlig sett i lys partenes seksuelle legning som blant annet nettopp kjennetegnes av dominans fra en av aktørenes side, burde lagmannsretten etter mitt syn da ha gått nærmere inn på i hvilken utstrekning hennes deltakelse i de seksuelle handlingene var frivillige. Jeg viser også til at fornærmede har erkjent at hun likte mye av det BDSM innebærer.
- (39) Domsgrunnene inneholder heller ingen drøftelse av fornærmedes opptreden i forbindelse med de verbale konfrontasjonene mellom ektefellene, som lagmannsretten har ansett som psykisk mishandling fra tiltaltes side. Det er dermed ikke mulig å fastslå om lagmannsretten har vurdert om fornærmedes opptreden i denne sammenhengen kan ha betydning for straffbarheten på lik linje med hva den gjorde i forhold til tiltalen for fysisk vold.
- (40) Etter en samlet vurdering av de forhold jeg her har påpekt, er jeg kommet til at lagmannsrettens domsgrunner ikke gir tilstrekkelig grunnlag til å avgjøre om tiltalte på annen måte "grovt eller gjentatt" har mishandlet fornærmede, jf. straffeloven § 219 første ledd.
- (41) Lagmannsrettens dom må etter dette oppheves, jf. straffeprosessloven § 343 annet ledd nr. 8.
- (42) Jeg stemmer for denne

D O M :

Lagmannsrettens dom oppheves.

- (43) Dommer **Bergsjø:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
- (44) Dommer **Bull:** Likeså.
- (45) Dommer **Matheson:** Likeså.
- (46) Dommer **Stabel:** Likeså.
- (47) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

Lagmannsrettens dom oppheves.

Riktig utskrift bekreftes: